

PISMA IZ AMERIKE.

DR. ADA BROCH. — PASSAIC, NEW-JERSEY 31./XII. 1905.

I opet je prošla godina, a ja se rado sjećam prekomorskih prijatelja, ja danas kod njih boravim i zajedno s njima želim da pođem u novu godinu — bilo sretno!

Pred prozorom sve je još zeleno, kao da se boji zime — a ja tako silno volim snijeg. Passaic je gradić, nu više nalikuje na „country-place“-selo; svaka kuća (drvene su to zgrade, jer je to jeftinije)

ima široko „lawn“-travište, ulice su prostrane i čiste, nepojmljivo mirno iza New-Yorka, kamo mi treba sat vožnje, pa ipak smo u svezi s velegradom, jer većina stanovnika ima svoj posao u Newy-Yorku, a u večer se svaki vraća ovamo. Te „ferry boats“ (lađe, što prenašaju ljude i terete preko „river“-a) iz New-York State-a u New-Yersey i terete pretrpane željeznice znale bi mnogo pri-

čati, da umiju govoriti. U tom mjestu zaboravi, gdje svak kao da želi stresti sa sebe prah velegrada, moja je škola, starodrevni američki „mansion house“ sa prijatnim velikim sobama, gdje svaki učitelj radi i dočekuje razred u svojoj sobi. Tako ja tamo sjedim od 9 sati izjutra do 12 sati i onda opet od 1 sat do 3 sata popodne svaki dan izuzevši subotom i nedeljom. Tu mi dolaze djevojke i dječaci (najstarijemu je 15 godina) od 8—20 godine sad na franceski, sad na njemački s malenim odmorom od deset časaka, a ja imam da punim te mlade glavice tuđim jezicima. Kadikad uspijem, osobito s odraslijom inteligentnijom djecom, kadikad opet brojim časove, kad već drugojačije ne mogu. Ja samo živim; dok je u meni ta živahnost radim dobro, ne da se hvalim, vrlo dobro, dok mi se iskra za iskru vraća, onda gori plamen, nu kad podajem vatru, a ništa mi se ne vrati, ili mi vodom plamen utrnu, onda dalje ne mogu, nema u mene dosta energije, dosta oduševljenja za svoje zvanje. Željna sam odabrana društva, a toga nikada ne ću naći. Bit će, da su to iskustva svake učiteljice. Imam nekoliko krasnih djevojaka u naprednijim franceskim razredima, čitamo zajedno Viktora Hugo-a a to je uživanje. Inače sam poslije nastave slobodna, živim u privatnoj opskrbi, gdje sam se upoznala s vrlo milim ljudima, imam svoj maleni svijet, pa ako mi nije baš moj svijet, ipak jest nešto, što podaje topline i snage za rad. Još nikada nijesam osjećala, koliko je u mene slavenske čudi kao što ovdje u tuđem svijetu, po gotovu koliko mi Slaveni — i na sjeveru i na jugu — sačinjavamo dio prirode. Kad zajedno čitamo novu američku literaturu (Holme, Emerson i t. d.), sva se kreće oko prirode, ali njima je ona strana, nešto izvan njih. Nama cvijeće miriše, zelen lišća podaje nam nade, svaki osjećaj u nama ima paralelu u prirodi i teži k nama dok mi za njom žudimo i u toj težnji nalazimo ono, što je za naš život prijeka potreba. Mi ćutimo s prirodom — oni mudruju više, misle, razglabaju, rezultat je taj, da smo mi sanjari, dok je njihov *svijet*. Kažem to Vama, jer znam, da će Vas veseliti, da sam u duši ostala zemlji, u kojoj sam nikla.

Kad se znam ovdje bilo za štogod, što mi oku

godu ili srcu prija, oduševiti, pa sve u meni ustitra, sve žice skladno zuje, onda mi dođe neznana, sjetna želja za našim pjesmama, za našim cvijećem, za svim onim, što mi sačinjava mladost, dom — i ne mogu da uživam s drugima, jer mi manjka ono potpuno razumijevanje, što možemo naći samo ondje, gdje smo nikli, gdje smo počeli život svoj. Nije to „heimweh“ u običnom smislu riječi, taj sam odavna pregorila i ne muči me više, već je to neka sjeta, koju valjda život sobom donosi, i koja me uči, da svijet svoje i traži, ništa ne daje badava.

Ima ovdje u izokolnim gradovima dosta Slavena, koliko po izgledu suditi mogu (čudnovato, tako su šutljivi u željeznici — možda su umorni od rada), to su većinom Česi i Poljaci.

Bila sam prije osam dana gledati neki lijep divlji slap u Patterson-u; to je grad vas napučen strancima u evropskom odijelu. Ulice su zamazane, kuće na brzu ruke građene, pa ipak su crne, stare, to je ružno. I Evropa ima ulica tijesnih i zamazanih sa starim kućama, ali tamo svaka koliba ima svoju istoriju, svoju prošlost i kaku taku vrijednost tradicije, svaka bi znala pričati o prošlim lijepim vremenima — za to već govori spoljašnost arhitektura. Ovdje drvo ili kamen šute, sve što vidimo, borba je za život, ono ružno naprezanje za svakidani hljeb, koje otime sav čar životu, ubija svu poeziju. To manjka u novom svijetu — poezija i umjetnost — i dugo će trebati, dok ovdje uhvate korijen. I sami to Američani čute, ali ne mogu drugojačije, nego strpljivo čekati na ono, što im Evropa donosi.

To je danas baš pravo ja — pismo, baš mi je kao da s vama govorim i čudnovato mi je . . .

A sada ću reći: sretna nova godina. Donijela Vam ona mnogo svjetla, mnogo topline i harmonije, ono divno duševno suglasje, koje nam krase život i — kao da sreća bez sjete ne može da postoji — spušta koprenu, prozirnu koprenu suza, kroz koju sunce vidimo, i ako nad njim suze lijemo, ipak ga ćutimo. I pred mojim se očima baš sada ta koprena polagano nu sve gušće spušta — jer — nu jer su mi misli onkraj mora.

Najsrdacnije Vas pozdravlja Vaša Ada.